

Els efectes de la pandèmia en les societats i les persones

JOSEPA CUCÓ¹

Departament de Sociologia i Antropologia Social
de la Universitat de València

L'any 2020 serà recordat pels inesperats i brutals impactes provocats per la COVID-19 en la vida de la població mundial i per la incertesa que ha sembrat sobre el futur de la humanitat i els seus hiperconnectats sistemes socials, culturals i econòmics. Els pioners assaigs de la suggeridora i controvertida *Sopa de Wuhan* varen avançar moltes de les preguntes sense resposta i les falses certeses que han anat plantejant-se per explicar i entendre la pandèmia des de la filosofia i les ciències socials. Des de llavors, aquestes disciplines han abordat les nombrosíssimes qüestions suscidades per la crisi de la COVID, obrint les seues revistes, plataformes i webs a una producció gairebé bulímica sobre els dits materials. El seu esguard palesa el caràcter totalitzador i sistèmic de la pandèmia i mostra com, sota el seu embat, les societats reaccionen engegant unes dinàmiques socials accelerades que suposen la resignificació d'espais, temps i relacions socials.

El coneixement sobre l'anomenada nova normalitat i la investigació sobre pràctiques, situacions, col·lectius i contextos específics han tornat a traure descarnadament a la llum pública les misèries del nostre sistema. La pandèmia ha posat de manifest, una vegada més, les greus conseqüències d'un sistema mundial basat en la lògica del mercat i la concentració del poder en què la desigualtat és el principal motor reproductiu. En el cas europeu, el coronavirus s'ha estès per uns països amb uns serveis públics afeblits per anys de polítiques neoliberals, en què han estat especialment perjudicades les persones dels col·lectius precaritzats o estigmatitzats.

La cultura, entesa de manera restrictiva com un conjunt de valors, creences, i normes, ha mostrat de bell nou el seu potencial explicatiu envers diversos

1. A/e: josepa.cuco@uv.es.

fenòmens associats a la crisi pandèmica. Així, els valors i les normes predominants en un determinat context es revelen com uns elements susceptibles de condicionar tant les preferències i les actuacions de les autoritats públiques davant la pandèmia com les respostes de la ciutadania, com ocorre, per exemple, en la variable disposició al seguiment de les normes de confinament, higiene i distància física interpersonal.

Alhora que la investigació referma conegudes certeses, també desdiiu velles seguretats. Entre elles, la pandèmia ha vingut a esquinçar els vels de l'individualisme neoliberal. El benestar individual, la salut i la mateixa vida depenen del benestar de la societat, una qüestió que sembla estar reforçant el paper de l'Estat en diversos plans (els que afecten la sanitat pública, els serveis actualment mercantilitzats, indústries com la sanitària i la farmacèutica que s'han mostrat estratègiques, etc.).

S'ha dit també que tots som iguals enfront del virus i no és cert. El virus no discrimina, però la classe social i el gènere sí. Viure en la pobresa implica una major exposició a la COVID-19 i a l'impacte de la crisi. Els més vulnerables han vist amenaçada la seua salut, el seu aliment, el seu ensenyament i els seus ingressos, entre molts altres aspectes, dificultant encara més la possibilitat d'eixir d'aquesta situació. Infants, joves, persones d'origen estranger i minories ètniques són alguns dels sectors més afectats que enfronten la pandèmia en unes condicions generalment bastant pitjors que la de la resta de la població comuna.

A més, la pandèmia ha obert una nova bretxa de gènere que s'evidencia en un major risc de contagi en les dones, per la seua posició més vulnerable com a professionals majoritaris del sector sanitari i com a cuidadores en l'àmbit del treball domèstic, remunerat o no; en una major càrrega i estrès laboral per haver de combinar el teletreball amb la cura d'altres persones de l'entorn; i en una intensificació de la violència de gènere durant el període de confinament.

Sobre aquestes i altres qüestions han pensat, investigat i escrit els membres de l'SFCS, oferint als mitjans de comunicació les seues reflexions expertes i investigant alhora sobre diferents aspectes d'aquest formidable desafiament que suposa la COVID. Així mateix, dintre del cicle organitzat per la Secció sobre «Els efectes de la pandèmia. Perspectives multidisciplinàries», i de la mà de reconegudes expertes i experts,² s'han debatut alguns dels impactes i els reptes que planteja. Des de la vessant jurídica s'ha abordat com afecta els drets de les persones, des del dret de reunió i les mesures de limitació de drets fins al dret a la intimitat i les aplicacions de rastreig.

La demografia mostra el significatiu impacte de la crisi sanitària sobre alguns fenòmens poblacionals bàsics. S'hi preveu tant una caiguda de les migracions com

2. Dret: Josep Maria Vilajosana, Mercè Barceló, Enoch Albertí i Andrés Boix. Demografia: Albert Esteve. Antropologia: Dolors Comas d'Argemir i Carles Feixa. Psicologia: Antoni Calvo.

que l'augment de la mortalitat ens faça perdre un any d'esperança de vida; ambdós són tanmateix efectes temporals, al contrari que la davallada de la fecunditat, que es considera que serà el fenomen demogràfic més afectat per la COVID-19.

La cura de persones grans i dependents, així com la salut mental i el benestar dels professionals de la salut, van ser els altres dos grans temes del cicle. D'un costat, la pandèmia ha evidenciat la necessitat dels treballs de cura i la manca actual de recursos suficients per garantir-los; ha afectat les persones cuidadores i les maneres de cuidar, i ha ficat sobre el tauler la necessitat d'un replantejament dels valors com a societat: «És contradictori alegrar-nos de viure més anys i alhora relegar la gent gran perquè no encaixa amb el nostre model de vida». De l'altre, la crisi de la COVID ha assenyalat que «també en temps de pandèmia, per als professionals de la salut, cuidar-se no és una opció. És un imperatiu ètic i deontològic», perquè la salut dels altres depèn de la seua.

El cicle es tanca amb els joves com a protagonistes, un dels grups més impacats pel coronavirus encara que la malaltia no els afecte tant; tanmateix, la pandèmia els pot passar factura des d'un punt de vista social via un increment de la precarització laboral, la desprotecció social o les desigualtats entre els joves. La crisi pandèmica planteja la necessitat d'una aliança entre generacions, on el jove aportaria cures, innovació, digitalització i internacionalització, i rebria més protecció social i una transformació del mercat laboral cap a ocupacions de més qualitat.

En resum, la crisi de la COVID reforça desigualtats i vulnerabilitats en els sistemes socials, polítics i econòmics. La recerca sobre els seus efectes corrobora l'adequació dels diagnòstics socials preexistents i mostra la urgència d'enfrontar-los. Com a idea (ambiciosa) de futur es proposa l'exigència d'un replantejament dels valors com a societat, el qual implica, entre molts altres aspectes, trencar el cercle viciós entre pobresa i vulnerabilitat; reomplir les bretxes de gènere i avançar decididament en matèries de igualtat; posar la cura i els seus treballs en el centre de l'interès i la preocupació social; i bescanviar el pes i el prestigi social de les generacions establint alhora una aliança intergeneracional.